

jev, čeprav ne kaže podcenjevati širjenja šolanja, kolikor se je razmahnilo že v obdobju razsvetljenih absolutističnih držav predvsem v 18. stoletju. Če nič drugega so dogajanja v tem obdobju »kapitalizma pod fevdalno vladavino« (kakor ga označuje Perry Anderson) nakazala smer oblikovanja javnega šolstva, ki se kot tako konstituira tako, da posvetna država na področju šolstva prevzema iniciativo od cerkve, kar je vsaj v zametku pomenilo nadomeščanje predvsem duhovne vzgoje z izobraževanjem zaradi gospodarskih in upravnih koristi. Postopni razvoj šolstva, ki v skladu s potrebami politično-ekonomsko-vojaških sistemov res zajema vse širše sloje, je utemeljevala, vzpodbujala in predvsem od njega veliko pričakovala pedagoška veda, ki jo je v zgodnjih obdobjih pogosto težko ločiti od filozofije. Gotovo ni dvoma, da so pedagoški praktiki in teoretiki v eni osebi, kot je, denimo, Komenský že v 17. stoletju ali Pestalozzi (izvirni uresničevalec Rousseaujevih idej) v 18. in 19. stoletju, prispevali k nujnim izhodiščnim podlagam za postavljanje vsakršnega šolskega sistema. Naslonitev teh podlag na humanizem je prispevala k pojmovanju vzgoje in izobraževanja kot nekakšne občečloveške dobrine, ki je vsaj deklarativno, ob upoštevanju znamenitih pedagoških in didaktičnih načel nazornosti od enostavnega k bolj apletene-mu itn., dostopna vsakomur.

Pedagogi, ali drugače, teoretiki in eksperimentatorji na področju pedagogike (mar niso Pestalozziji poskusi primerljivi na primer z Owenovimi na področju ekonomske dejavnosti), torej tisti, ki so pravzaprav sledili filozofskim hipotezam utemeljenih na koncepcijah avtonomnega subjekta, so videli v vzgojno-izobraževalnem procesu mehanizem »počlovečevanja«, instrument emancipacije in izboljševanja življenjskih pogojev vseh slojev prebivalstva. Toda dejanski šolski sistemi, kakor so se oblikovali z različnim tempom v različnih predelih Evrope in v ZDA in ki so nemara postali »samoumevni« šele v dvajsetem stoletju, so se pretežno razvijali kot segregacijski mehanizmi, ki so »najvišje in najboljše« nudili le ožjim skupinam učencev iz privilegiranih slojev. Vsebovanost segregativnih tendenc, ki v svojem učinku izstopajo kot »resnica« klasične pedagoške občečloveške namere, tendence, ki so se pravzaprav v vsej dobi obstoja šolskih sistemov uresničevali ne glede na stopnjo navdahnjenosti in truda učiteljev, so bili posledica osnovnega institucionalnega razmerja med šolo in meritorno institucijo. V primeru javne šole je to praviloma država. To razmerje pa je mogoče opisati zlasti kot razmerje subordinacije.

»Z njo imamo opraviti, ko ima neka družbena institucija malo avtonomije za notranje določanje svojega delovanja zaradi odvisnosti od druge. Treba je poudariti, da je subordinacija lastnost odnosov med institucijami in ni značilnost katerega-